

**СТРУКТУРНО-СЛОВОВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

© Ментинська І. Б., Наконечна Г. В., 2016

У статті розглянуто структурні та словотвірні особливості сучасної комп'ютерної термінології. Виокремлено найпродуктивніші способи творення комп'ютерних терміно-одиниць й описано специфіку дериваційних процесів фахової лексики. З'ясовано певні закономірності творення сучасних комп'ютерних термінів і виявлено тенденції подальшого розвитку досліджуваної терміносистеми, що сприяє визначенню напрямків і способів унормування її одиниць.

Ключові слова: українська мова, сучасна комп'ютерна термінологія, афікси, суфіксація, нульова афіксація, префіксально-суфіксальний спосіб творення, основокладання, терміни-композити, деривація.

The article deals with the structural and derivational features of the modern computer terminology. The most productive ways of making computer terminological units are singled out, and specificity of derivative processes of professional vocabulary is described. Certain regularities of creating modern computer terms creating are found out; the trends in further development of studied terminology were detected that helps to identify the ways of normalization of its units.

Keywords: Ukrainian language, modern computer terminology, affixes, suffixation, zero affixation, prefixes-and-suffixes way of word formation, stems compiling, composite terms, derivation.

Передумовою успішного функціонування та розвитку будь-якої галузевої терміносистеми є дотримання загальномовних структурно-словотвірних закономірностей. В українському мовознавстві чітко обґрунтовано принципи деривації як на синхронному рівні, так і в діяхронії. Це сприяє поширенню наукового системно-функційного підходу до оцінювання мовних явищ не тільки в загальнонаціональній мові, а й упорядковує термінотворчі процеси окремих терміносистем. Українські мовознавці (І. І. Ковалик, О. К. Безпояско, З. О. Валюх, К. Г. Городенська, В. О. Горпинич, В. В. Грещук, Є. А. Карпіловська, Н. Г. Клименко, В. В. Німчук, Л. М. Полюга й ін.) із різних засадничих позицій висвітлили загальні проблеми творення слів і здійснили описи дериваційних моделей української мови.

У сучасному українському термінознавстві є чимала низка досліджень, де структурно-словотвірні процеси в різних терміносистемах виступають предметом ретельного аналізу (особливості термінотворення в галузі радіотехніки описала Кочан І., риторики – Куньч З., хімії – Наконечна Г., машинобудування – Литвин О., музики – Булик-Верхола С., фізики – Процик І., електроенергетики – Харчук Л. й ін.). У галузі комп'ютерної техніки маємо спроби структурного аналізування комп'ютерної термінології [5], однак бурхливий розвиток ІТ-галузі спонукає до подальших досліджень.

Метою статті є схарактеризувати основні структурні моделі сучасної комп'ютерної термінології (СКТ) та визначити ступінь їхньої продуктивності серед термінів-однослівів, простежити специфіку дериваційних процесів досліджуваної терміносистеми, з'ясувати закономірності й тенденції творення одиниць сучасної комп'ютерної термінології.

Актуальність дослідження зумовлено потребою комплексно науково описати структурно-сло-

вотвірні особливості СКТ, випрацювати цілісні уявлення про словотвірні ознаки аналізованої лексики, встановити джерела її формування та системні взаємозв'язки.

Джерельною базою слугують сучасні словники з інформатики, обчислювальної техніки, програмування.

Аналізування лексикографічних джерел [1; 6; 7] виявило, що творення нових терміноодиниць у СКТ традиційно забезпечують морфологічний та аналітичний способи творення. На периферії термінотворення СКТ перебувають лексико-семантичний, лексико-синтаксичний і морфолого-синтаксичний способи. За структурою виокремлюємо *терміни-однослови*, або *однокомпонентні* терміни (саме ця група стала предметом дослідження у пропонованій статті), і *терміни-словосполуки*, або *багатокомпонентні* терміни.

Серед *однослівних* терміноодиниць виокремлюємо: а) терміноодиниці коренево-флексійної будови; б) терміни афіксальної деривації; в) терміни-комполітні деривати.

Терміноодиниці коренево-флексійної будови – слова, у яких із погляду сучасної української мови не визначаємо словотвірних афіксів, їх групуємо за двома видами: а) переважно *чужомовні запозичини* (*адаптер, баг, блог, байт, біт, браузер (бровзер), домен, драйвер, кеш, макрос, спам, файл, сервер*), що ввійшли до сучасної української комп'ютерної терміносистеми в транслітерованому вигляді, утративши автентичні морфеми; б) *власномовні терміни*, утворені шляхом метафоризації: *вікно, миша* тощо.

Терміни афіксальної деривації. Місце афіксів у структурі терміноодиниць визначають морфологічні моделі, яких є обмежена кількість.

Найпоширенішим у СКТ традиційно є *суфіксальний спосіб*, що використовує як питомі, так і запозичені суфікси, приєднуючи їх до твірних основ іменників, прикметників, дієслів. Морфеми в терміноодиницях поєднано двоєю: способами аглютинації або фузії.

Нижче подаємо основні суфіксальні моделі й найпродуктивніші форманти СКТ:

Основа дієслова + суфікси:

-ани(я), -ени(я), -яни(я) є продуктивними виявами процесуальності, яким властиве загальне словотвірне значення предметності дії, процесу та які додають до дієслівних основ. Суфікси приєднують як до питомих основ дієслова (*вилучення, введення, застосування, завантаження, поглинання*), так і до чужомовних (*архівування, буксирування, інтегрування, копіювання, каскадування, моделювання, програмування, сканування, сортування, трасування, тиражування*).

-ач – продуктивний для назв суб'єкта дії, інструментальності, назв деяких приладів. Нині нові процеси у словотворенні засвідчує взаємодія варіантних словотворчих суфіксів [2]. Суфікс *-ач* в СКТ конкурує зі словотворчими формантами *-ник/-льник, -ець, -ар* й ін. (*користувач – користувальник, налагоджувач – налагоджувальник, кодувач – кодувальник*). Безперечно, «варіантне вживання ... найменувань осіб за виконуваною дією – явище тимчасове. Український, передусім професійний, соціум вибере одну з варіантних назв і кодифікує її як нормативну» [2]. Зрештою, нескладно спрогнозувати, що більше шансів зайняти активне місце в терміносистемі мають одиниці з оптимальною довжиною (виходячи з відомих у термінознавстві «вимог до терміна»). На сьогоднішньому етапі розвитку терміносистеми, щоб зменшити ступінь внутрішньосистемної полісемії, пропонуємо для позначення інструментальності та назв приладів використовувати лише формант *-ач*: *повторювач, порівнювач, перетворювач, накопичувач, зчитувач, налагоджувач, записувач, завантажувач*.

-ор – у галузевих терміносистемах більшість терміноодиниць із суфіксом *-ор* позначають прилади й різні технічні засоби. У СКТ ці терміни так само називають механізми, засоби та предмети, за допомогою яких здійснюють певні дії та процеси: *класифікатор, компілятор, транслятор, інтерпретатор, комунікатор, конектор (роз'єм), маршрутизатор, курсор, процесор, монітор*. Низка таких термінів увійшла до української термінології вже із морфемою *-ор*, наприклад: *МОНИТОР* ім., ч., -а, *мн.* -и (від лат. *monitor* – той, що попереджає, наглядач з *monere* – повідомляти, застерігати з *menimi* – пам'ятати; згадувати). 1. Пристрій для контролю за якістю телевізійного зображення. 2. У комп'ютері пристрій візуального відображення інформації; дисплей [8]. Іноді складно встановити, на якому етапі

творення з'явився суфікс **-ор**.

-к – *розсилка, заливка, вставка, вкладка, вибірка, роздруківка, правка*. Останнім часом продуктивність інтерференційного форманта **-к** у творенні віддієслівних термінів СКТ дещо знизилася. Їх поступово витісняють спільнокореневі віддієслівні іменники на *-анн(я)/-енн(я)/-янн(я)*: *розсилка – розсилання* або *-ова-нн(я)/ува-нн(я)*: *марк-ува-ння (незавершена дія) – по-марк-ува-нн-я (завершена дія) – марк-ова-нн-я (наслідок дії)*. Окремі науковці [9, с. 72–73; 2, с. 5;] слушно зауважують, що віддієслівні іменники із суфіксом **-к** можна вживати на позначення наслідку дії (*вкладка, розробка, вибірка*). Оскільки в СКТ девербативи на *-анн(я)* конкурують з інтерференційними утворами на **-к**, пропонуємо кодифікувати їх у словниках відповідно до словотвірної норми української літературної мови: *редагування* замість *правка*; *заповнення* замість *заливка*; *розсилання* замість *розсилка*.

Основа прикметника + суфікси:

-ість – вельми продуктивний суфікс для творення термінів-іменників від ад'єктивів: *гранулярність, казуальність, контрастність, мобільність, детермінованість*. Деривати із формантом **-ість** виражають атрибутивність, їх мотивовано якісними й відносними прикметниками, суфіксальними, переважно із суфіксами: **-н-** – *гранулярний – гранулярність, контрастний – контрастність*; **-альн-** – *казуальний – казуальність*; **-ичн-/ічн-** – *автентичний – автентичність, циклічний – циклічність*. Суфікс **-ість** активно творить від прикметникових термінів-комполітів іменникові: *багатозначний – багатозначність, відеопослідовний – відеопослідовність*.

-ов- – у прикметниковому словотворенні СКТ спостерігаємо активізацію словотвірного варіанта відносних прикметників із суфіксом **-ов-**, який приєднують до іменникових неологізмів, які утворено переважно від англіцизмів на *-інт/-инт* (пор.: *транкінг – транкінговий*), простежуємо також співіснування словотвірних типів відносних спільнокоренових прикметників зі словотвірними суфіксами **-ов-** та **-н-** *інтернетовий* та *інтернетний, безпрограмовий і безпрограмний, структуровий і структурний, драйверовий і драйверний, шаблонний і шаблонний*. Мовна практика засвідчує, що суфікс **-ов-** має ширші функційні можливості, також погоджуємося з думкою деяких дослідників, які вважають, що продуктивність суфікса **-ов-** на сьогодні «зумовлена певною мірою мовною практикою західної діаспори, а також тенденцією до дистанціювання від російської мови» [4, с. 250].

Основа іменника + суфікси:

-ник: *комп'ютерник*; **-іст**: *програміст, логіст*. Ці суфікси в СКТ є менш продуктивними порівняно із загальноживаною лексикою, слугують для позначання виконавців дії. В усному комп'ютерному дискурсі спостерігаємо рівнобіжне вживання суфіксів **-ник** і **-щик** (наприклад, *комп'ютерник* і *комп'ютерищик*). Зазначимо, що рівнобіжне використання суфіксів **-ник** і **-щик** – це характерна ознака творення іменників-назв осіб за видом занять у російській мові, натомість суфікс **-щик** в українській мові був продуктивним ще в XVII ст. [8, с. 65], нині варіант *комп'ютерищик* не відповідає словотвірним нормам літературної мови.

-аці(я): *модуль – модуляція*. Формант **-аці(я)** малопродуктивний для творення саме відіменникових чи відприкметникових (*валідний – валідація*) лексем, натомість, як ми бачили, продукує практично відкриту множину віддієслівних терміноодиниць.

Нульовою суфіксацією творимо передусім віддієслівні іменники зі значенням узагальненої дії: *збій, злом, збір, вибір, пошук, розбір*. Уважаємо, що нульова суфіксація є різновидом суфіксального способу словотвору й виявляється у двох формах: а) у чистому вигляді: *перезапустити – перезапущ, виглядати – вигляд, відступати – відступ* (пропонуємо такий тип нульової афіксації називати нульовою аглютинацією або дисаглютинацією, з огляду на те, що роз'єднання морфем відбулося механічно, без морфологічних явищ); б) із фонетичними змінами, що полягають у позиційному чергуванні голосних або приголосних звуків: *входити – вхід, виходити – вихід, вибирати – вибір*. Із певною умовністю цей тип нульової афіксації можна вважати нульовою фузією.

Префіксальний спосіб творення для СКТ менш продуктивний, ніж суфіксальний. Спостерігаємо такі основні префіксальні моделі:

із власномовними формантами: **ви-** (використовують у творенні дієслівних форм, що вказують

на результат дії) + **основа дієслова**: *видрукувати, вирівняти, виправити*; **за-** (властивий дієслівним формам, указує на доконану дію) + **основа дієслова**: *заблокувати, зареєструвати, записати, запам'ятати*, **пере-** (властивий дієсловам, указує на повторюваність дії) + **основа дієслова**: *перезапустити, перезаписати, перейменувати, перетранслювати, перебудувати*; **під** + **основа іменника** (малопродуктивна модель): *підрядок*;

з іншомовними префіксами: **анти-** (грецизм, властивий іменникам, указує на протилежність, відповідає питомому префіксові *проти-*) + **основа іменника**: *антивірус*, **де-** (латинізм, властивий іменникам, прикметникам, указує на зворотний процес) + **основа іменника/прикметника**: *дейн-сталація*, **дис-** (грецизм/латинізм, властивий іменникам, указує на порушення) + **основа іменника**: *диспозиція*, **ін-** (латинізм, властивий іменникам, указує на проникнення в щось, відповідає українським префіксам *без-, не-*) + **основа іменника**: *інваріант*, **ре-** (латинізм, властивий іменникам, указує на зворотний процес) + **основа дієслова/іменника**: *реконфігурація, рекомбінація*, **супер-** (латинізм, указує на зверхність, найвищу міру, якість, посилену дію) + **основа іменника/прикметника**: *суперклас, суперконвеєрний, суперскалярний*.

Прикметною рисою багатьох терміносистем, як і СКТ, є висока частотність уживання префіксоїдів, або препозитивних чужомовних складників. За моделлю **префіксоїд + терміноодинаця** утворено приблизно 35% однословів терміносистеми. Слушною є думка К. Городенської [3], що препозитивні елементи чужомовного походження близькі до префіксів, оскільки мають чітко визначену позицію в терміні та виконують словотвірну функцію, поєднуючись із твірними основами. Однак препозитивні елементи і префікси різняться семантично: префіксам властиве узагальнено-абстрактне значення, вони не змінюють значення твірної основи, а лише уточнюють її, натомість препозитивні елементи можуть називати чіткі предмети чи поняття. Тому терміноодинаці, утворені поєднанням префіксоїдів з основою слова в цілісну лексичну одиницю, уважаємо утвореними способом *основоскладання*.

Найпоширеніші префіксоїдні моделі, або терміни-композиції, у СКТ:

Авто (від грец. *auto* – сам) відповідає поняттю ‘той, що виконується самостійно’: *автоскрипт, автофакс, автошаблон*.

Гіпер (від грец. *hyper* – над, надміру) означає підвищення, перебільшення, надмірність: *гіперпосилання*.

Макро (від грец. *makros* – довгий, великий) у структурі композита реалізує два значення: «великий», «довгий». Зазначмо, що це найактивніший препозитивний терміноелемент у СКТ. Сполучуваність форманта не обмежують чужомовні терміни, і його доволі вільно й частотно приєднують до автохтонних лексем. Вступає здебільшого в антонімічні відношення з терміно-одинацями з *мікро-*. Серед дериватів на позначення «великий», «довгий» найчастотнішими в СКТ є: *макрокоманда, макро-модель, макропакет, макропараметр, макропрограма, макрозасоби, макро-структурний*.

Мікро (від грец. *mikros* – малий) означає ‘дуже малий’, ‘найдрібніший’. Терміноелемент творить одиниці, що позначають назви приладів, інструментів, пристроїв. Терміни з препозитивом *мікро-* зчаста мають словотвірні варіанти із компонентом *міні-* (*мікропроцесор – міні-процесор*): *мікрочип, мікросхема, мікропристрій, мікротакт*.

Міні (від англ. *mini* – короткий) означає малий розмір, малу довжину, ‘дуже короткий’. Спостерігаємо високу поєднуваність цього терміноелемента як із термінами чужомовного походження, так і вланеукраїнськими лексемами *міні-диск, міні-асамблер, міні-комп'ютер, міні-терм; міні-вкладка, міні-додаток*.

Мега (від грец. *megas* – великий) відповідає поняттю ‘мільйон’, ‘великий’, ‘велетенський’. У СКТ вживано переважно до одиниць виміру: *мегабайт, мегабіт, мегацикл*.

Мета (від грец. *meta* – слідом, після, через). Має кілька значень: 1) перебування ззовні, за межами чогось (*метадані*); 2) зміна, перетворення: *метафайл*; 3) поміж, проміжний між двома такими ж: *метамова, метаоб'єкт*.

Теле (від грец. *tele* – далеко) означає ‘який діє на далеку відстань’ або ‘здійснюється на відстані’: *телетекст, телекерування, телематика, теледрук*.

Веб- (від англ. *web* – *павутина, мережа*), що вказує на стосунок складних термінів до вебтехнологій, тобто до процесів і продуктів, пов'язаних із Всесвітньою павутиною: *вебмайстер, вебпортал, вебсайт, вебсервер, вебсторінка, вебфорум*.

Відео (від лат. *video* – *бачу, дивлюсь*) вказує на належність до галузі зображення різноманітних електричних сигналів на екрані електронних пристроїв: *відеоадаптер, відеограф, відеоінтерфейс, відеопам'ять, відеосередовище, відеочастота, відеокодек, відеомонітор, відеосигнал, відеотермінал*.

Мульти (від лат. *multum* – багато) означає велику кількість чогось або вказує на багаторазовість дій, функцій: *мультимедіа, мультиплексор, мультисесійний, мультисервісний*.

Нано (від грец. *nanos* – карликовий) у назвах одиниць виміру означає: у мільярди разів менший від тієї одиниці, що вказана в другій частині. У СКТ вказує на мікроскопічний розмір, напр.: *Нанокomp'ютер* – комп'ютер, побудований на маленьких мікросхемах для зменшення розмірів і підвищення швидкості різноманітних обчислень [7]: *нанотехнології, нанокomp'ютер, нанолітографічний*.

Як ми вже зазначали, у СКТ визначилася тенденція до зростання арсеналу препозитивних терміноелементів, що спричинить поступове природне відокремлення префіксоїдної моделі творення нових слів і її трансформацію в самостійний спосіб словотвору в межах морфологічного способу творення лексем.

Окрім термінів із чужомовними препозитивними компонентами, шляхом складання на базі як власномовних, так і запозичених основ утворено терміни-композиції: *шумопоглинач, самокорекція, рідкокристалічний*, а також терміни-юкстапозити: *вектор-функція, тест-програма, крос-асамблер*. Серед термінів-композицій, що характером синтаксичних відношень мотивовані підрядним зв'язком, виокремлюємо основні моделі:

1) терміни, утворені поєднанням різних частиномовних основ (неускладненої/ускладненої суфіксом чи префіксом) за допомогою інтерфікса: *дисковід* (іменник + усічена форма дієслова), *кристалоносій, центроверсія* (іменник + іменник), *машинописний* (іменник + дієприкметник), *криптопроцесор* (іменник + іменник), *самокорекція, самопоновлення* (займенник + іменник), *внутрішньосхемний* (прикметник+іменник), *ліворекурсивний* (прикметник+іменник).

2) терміни, утворені без інтерфіксів, або нульовим з'єднувальним елементом: *деревоподібний* (іменник + прикметник), *багатоопераційний* (числівник + прикметник), *шумфактор* (іменник + іменник), *чипсет* (іменник + іменник), *чотиридротовий* (числівник + прикметник). Деякі із наведених терміноодиниць можна вважати утвореними композитно-суфіксальним або ж лексико-синтаксичним способом, ускладненим суфіксацією, наприклад: *чотиридротовий* ← *чотири дроти* + *-ов+-ий*.

Юкстапозити, поєднані комбінацією рівноправних компонентів, репрезентовано такими моделями:

- поєднання лексем чужомовного походження: а) іменників одного роду: *програміст-аналітик, буфер-текст, крос-асемблер, крос-транслятор, процедура-функція*; б) іменників різних родів: *інтернет-адреса, програма-сервер, тест-програма, блок-схема, вектор-функція, оператор-функція, програма-диспетчер, програма-консультант*.

- поєднання лексем чужомовного походження та власнеукраїнських: *вектор-рядок, вектор-стовпець, флеш-пам'ять*.

- поєднання чужомовного терміноелемента (з нульовою суфіксацією) із чужомовними частково адаптованими термінами: *сервлет-контейнер, скан-код, смарт-карта, сім-карта, гееш-таблиці*.

- залучення аббревіатур як означальних препозитивних елементів: *SIM-карта, HTML-код, IP-адреса, IBM-сумісність*.

Отже, композиція і юкстапозиція є активними засобами формування сучасної комп'ютерної термінології, що спричинено, на нашу думку, трьома чинниками: 1) високою інформативністю зазначених терміноодиниць; 2) їхньою граматичною компактністю; 3) психологічним налаштуванням користувачів, що здебільшого є молодими людьми зі знанням англійської мови, яка активно використовує подібні деривати.

Префіксально-суфіксальний спосіб у творенні комп'ютерних термінів має невисоку продуктивність. Виокремлюємо такі основні моделі.

Терміноодиниці, виражені дієслівними формами, передусім це загальнонаукові терміни, що входять до СКТ:

префікс **від-** + основа дієслова+ суфікс **-ува/-юва-**: *відлагоджувати*;

префікс **від-** + основа прикметника + суфікс **-и-**: *відновити*;

префікс **ви-** + основа іменника + суфікс **-юва-**: *випромінювати*.

Терміноодиниці, виражені прикметниками:

префікс **між-** + основа іменника + суфікс **-н-**: *міжпрограмний, міжмодульний, міжсегментний, міжмережний, міжвузловий, міжблоковий, міжлітерний*;

префікс **по-** + основа іменника + суфікс **-ов-**: *покроковий*;

префікс **під-** + основа іменника + суфікс **-ов-**: *підрядковий*;

префікс **без-**+ основа іменника + суфікс **-ов-**: *безпрограмовий, бездисковий, бездротовий, безпроводовий*;

префікс **без-**+ **основа іменника** + суфікс **-н-**: *безконтактний, безпровідний*.

Більшість одиниць, утворених префіксально-суфіксальним способом, належать, як уже було зазначено, до загальнонаукових. Серед термінів СКТ найактивнішою є прикметникова модель із префіксом **між-** та суфіксом **-н-** на базі прийменниково-іменникових сполук.

Висновок. Аналіз СКТ на структурному та словотвірному рівні засвідчив, що на нинішньому етапі розвитку терміносистеми морфологічний спосіб словотвору продукує основну масу її одиниць. Деривати в галузевій термінології утворюють переважно за допомогою афіксації та складання, що не виходить поза загальномовні тенденції. Потужним засобом творення нових термінів є препо-зитивні терміноелементи чужомовного походження, які активно сполучають як із чужомовними основами, так і з власнеукраїнськими, прямуючи до можливого відокремлення в самостійний (префіксоїдний) спосіб словотвору. У творенні нових термінолексем помітними є тенденції, спрямовані на зміцнення автохтонних словотвірних варіантів і формування національних пріоритетів у словотвірному освоєнні запозичин.

1. *Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування* / [авт.-уклад. : Е. М. Пройдаков, Л. А. Теплицький]. – К. : ВД «СофтПрес», 2005. – Вид. 1. – 552 с.
2. *Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні : динаміка чи деструкція словотвірних норм* / Катерина Городенська // *Українська мова*. – 2013. – № 2. – С. 3–12.
3. *Городенська К. Г. Префікси і префіксоїди в українській мові* // *Мовознавство*. – 1986. – № 1. – С. 36–41.
4. *Коць Т. А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі* / Т. А. Коць. – К. : Логос, 2010. – 303 с.
5. *Ніколаєва А. О. Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації : автореф ... дис. канд. філол. наук : 10.02.01* / А. О. Ніколаєва. – Х., 2002. – 20 с.
6. *Російсько-український словник з математики, фізики та інформатики : 46000 термінів*. / [авт.-уклад. Перехрест В. І.]. – К. : Довіра, 2008. – 658 с.
7. *Тлумачний словник з інформатики* / [авт.-уклад. : Г. Г. Півняк ; Б. С. Бусигін, М. М. Дівізінюк та ін.]. – Д. : Нац. гірн. ун-т., 2010. – 600 с.
8. *Універсальний словник української мови* / [авт.-уклад. З. Й. Куньч]. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 848 с.
9. *Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова* : Науково-навчальне видання : [монографія] / Ірина Дмитрівна Фаріон. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 328 с.